

IZLOŽBA „ALGA SUŠAK – ČUVAR VAŠEG ZDRAVLJA” U MUZEJU GRADA RIJEKE

RAFAELA BAN □ Muzej grada Rijeke, Rijeka

Početkom ožujka 2023. u Muzeju grada Rijeke otvorena je izložba *Alga Sušak – čuvar vašeg zdravlja* kojom je posjetiteljima predstavljen Ljekarničko-kozmetički laboratorij *Alga*, iznimno uspješna tvrtka koja je u međuratnom razdoblju djelovala u Sušaku, tada samostalnom gradu i najvažnijoj luci Kraljevine Jugoslavije, danas jednome od riječkih kvartova.

Ljekarničko-kozmetički laboratorij *Alga* osnovali su 1926. magistar farmacije Dinko Budak i njegov mlađi kolega Vladimir Kezele nakon zajedničkog rada u riječkoj ljekarni *Indeficienter*. *Alga* je bio naziv tvrtke, ali i njezina najpoznatijeg proizvoda – čudotvornog sredstva za masažu s brojnim primjenama što ga je Budak izumio početkom 20. stoljeća i koje je već tada bilo vrlo popularno te osvojilo više nagrada na industrijskim izložbama u Genovi, Parizu i Londonu. Budak i Kezele bili su vršni farmaceuti, no ono po čemu su se izdvojili od ostalih i čemu *Alga* duguje svoju popularnost bio je njihov izvanredni smisao za reklamu. Početcima moderne promidžbe bila je posvećena izložba Muzeja grada Rijeke *Reklama u Rijeci* autorica Milice Trkulje i Nade Sabljic, priređena 2008., kada Muzej kreće s ozbiljnim prikupljanjem promotivnih materijala s riječkog područja, među kojima se svojom likovnom kvalitetom, inovativnošću i brojem ističu oni Ljekarničko-kozmetičkog laboratorija *Alga*.

Izložba čiji je podnaslov inspiriran jednim od brojnih *Alginih* slogana rezultat je istraživanja još jedne grane bogate riječke industrijske povijesti i plod je višegodišnje suradnje Muzeja grada Rijeke i JGL Muzeja farmacije pokrenute radi osvjetljavanja intrigantne povijesti toga lokalnog farmaceutskog poduzeća. Osim građe iz spomenutih muzeja, izloženi su i predmeti iz Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja, Hrvatskoga državnog arhiva i Državnog arhiva u Rijeci, iz Spomeničke knjižnice i zbirke Mažuranić-Brić – Ružić, kao i predmeti privatnih kolekcionara i nasljednika obitelji Budak i Kezele.

Izložba je postavljena na dva kata Kockice Muzeja grada Rijeke i konceptijski je podijeljena na više cjelina, čije je oblikovanje uglavnom bilo zadano prostorom i dostupnim muzejskim vitrinama prikladnima za izlaganje malih trodimenzionalnih predmeta poput staklene i metalne ambalaže lijekova i kozmetičkih preparata te onih

dvodimenzionalnih, uglavnom knjižica, dopisnica i letaka te novinskih i litografskih ilustracija u boji. Za uvodne i sekundarne legende nedovoljnom se zidnom prostoru i različitim teksturama zida doskočilo kombiniranjem naljepnica, uokvirenih plakata i vertikalnih visećih pjenastih ploča s kaširanim naljepnicama, koje su vizualno ujednačene primjenom motiva zelene alge, glavnog nositelja vizualnog identiteta izložbe.

U priču o *Algi* uvodi cjelina posvećena izumu *Alge za masažu*, zelene tekućine kojoj se pripisivalo blagotvorno djelovanje na mnoštvo tegoba (reumu, glavobolju, zubobolju, prehladu, vrtoglavicu, povraćanje, nesvjesticu...) te osnivačima istoimenoga ljekarničko-kozmetičkog laboratorija Dinku Budaku i Vladimiru Kezeleu. *Alga za masažu* mogla se kupiti u svim trgovinama zato što nije bila registrirana kao lijek (ni navođenje sastava na proizvodu tada nije bilo obvezno), a osobito se dobro

prodavala u Americi za vrijeme prohibicije. Razlog tomu vjerojatno je bio visok udio alkohola u njezinu sastavu. To je utvrđeno kemijskom analizom uzorka tekućine iz jedne od bočica iz fundusa Muzeja grada Rijeke, koja je pokazala da je riječ o tekućini s visokim postotkom alkohola i eteričnim uljima ljekovitih biljaka, ponajprije mente i kamforovca te ružmarina i lavande. Za autore izložbe vrlo je iznenađujuće bilo otkriće da, unatoč očekivanjima, u *Algi za masažu* nema morskih algi! Osim muzejskih predmeta koji se povezuju s počecima *Alge*, u tom su dijelu izložene spomenute biljke koje posjetitelji mogu dodirivati te su istaknuta njihova ljekovita svojstva, a prostorom se širi ugodan miris mentola.

Sljedeću cjelinu čini pregled povijesti Ljekarništva na našim prostorima i ljekarni koje su djelovale u Rijeci i Sušaku prije Prvoga svjetskog rata i u međuratnom razdoblju kojima se kontekstualizira ozračje u kojemu nastaje Ljekarničko-kozmetički laboratorij *Alga*. Kako su se nekad lijekovi proizvodili isključivo u ljekarnama, okosnicu tog dijela izložbe čini dio povijesne oficine (dijela Ljekarne koji

je služio za pohranu ljekovitih sastojaka i gotovih lijekova, a ujedno je dijelio prostor za prodaju od laboratorija) sušačke Ljekarne *Srcu Isusovom* mr. ph. Ivana Devčića s početka 20. stoljeća.

Treća je cjelina posvećena promidžbi, danas neizostavnom elementu uspješnog poslovanja svake tvrtke, čiju su važnost *Algini* osnivači odmah prepoznali. Magistar Vladimir Kezele čak je bio jedan od sudionika prvoga

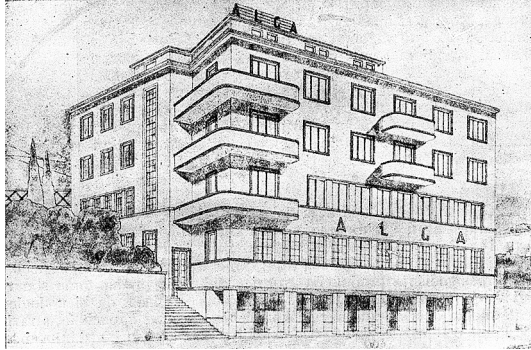
sl.2.-5. Izložba *Alga Sušak – čuvar vašeg zdravlja*, Muzej grada Rijeke

sl.6. Jedrilice čine naziv ALGA, 1930-e godine, obitelj Kezele

sl.7. Najava izgradnje Palače Alga u Almanahu grada Sušaka, 1931.

sl.8. Djelatnice na stubištu pred ulazom u novi laboratorij, obitelji Radetić i Šimat

stručnog skupa oglašivačke industrije održanoga u Sušaku 1928. godine. Osim zanimljivih i oku ugodnih ambalaža proizvoda i dojmljivih slogana u tiskanim medijima, izdavali su i dijelili vlastite kalendare, časopise i knjižice (*Pučki liječnik*; *Alga – povremeni časopis za poku i zabavu*; *Zdrava hrana – dugo zdravlje*) sa savjetima za svakodnevni život koji su sadržavali opise proizvoda i njihovu primjenu, a za vizualna rješenja angažirali su renomirane likovne umjetnike poput Otta Antoninija ili Ladislava de Gausa. Na kućne su adrese slali dopisnice za naručivanje proizvoda poštom, a na njima su ponosno isticali recenzije zadovoljnih kupaca. Vjernim kupcima i distributerima darivali su kemijske olovke, termometre, kutije i igračke s *Alginim* motivima. *Alga* je svoje proizvode uspješno plasirala na tržišta diljem svijeta. Na izložbi su se mogli vidjeti tadašnji materijali na hrvatskome, slovenskome, talijanskome, njemačkome, mađarskome i srpskome (na ćirilici). Brojnosti očuvanih promidžbenih primjeraka svakako je pridonijela njihova visoka tiraža. Poznato je da se *Algin Pučki liječnik* tiskao u nakladi od 300 000 primjeraka, a reklamni letci u milijun. U tom je dijelu izložbe, uz pomoć zidnih naljepnica i stilskog namještaja iz tog vremena, prema autentičnoj fotografiji rekreiran ambijent *Algina* sajmenog kutka.

Priča o *Alginim* proizvodima i reklamama proteže se na dva kata, koja povezuje stubište s najzvučnijim *Alginim* sloganima i projekcijom na kojoj je prikazan isječak iz popularne igrane serije *Kapelski kresovi* iz 1975. redatelja Ivana Hetricha, o događajima iz ustanka protiv talijanskih okupatora 1941. u Gorskom kotaru i Primorju. U sceni u kojoj partizan Dimnjačar (Boris Dvornik) ranjenom suborcu Jastrebu (Žarko Radić) na kocki šećera daje *Algu za masažu* uz riječi „Sad buš videl, to snagu vraća!“, a

zatim je dijeli i ostalima govoreći o njezinim blagodatima, *Alga* je odigrala glavnu ulogu.

Posebno poglavlje izložbe posvećeno je Palači *Alga*, koju su u Sušaku 1937. izgradili Kezele i Budak, a prikazuje dio projektne dokumentacije, fotografije iz vremena izgradnje te suvremene fotografije zdanja. Taj je dio izložbe vizualno odvojen pregradom s otisnutim pročeljem zgrade kako bi se stvorio dojam ulaska u nju, a ujedno dobio i dodatni vertikalni prostor unutar cjeline za izlaganje fotografija i presnimaka nacрта. Moderna stambeno-poslovna peterokatnica izgrađena prema projektu Davida Bunette, graditelja koji je „izgradio pola Sušaka“, imala je luksuzne stanove za najam i suvremeno opremljen laboratorij u kojemu je radilo oko 50 djelatnika. Zajedno s Klubom Sušačana, pokrenuta je inicijativa za postavljanje spomen-ploče na toj građevini kojom bi se obilježilo *Algino* djelovanje.

Daljnji razvoj Ljekarničko-kozmetičkog laboratorija *Alga* zaustavio je Drugi svjetski rat. Nakon završetka rata i postupnoga gašenja poduzeća, laboratorijski i proizvodni prostori prodavani su i kasnije nacionalizirani. Okolnosti službenog prestanka rada Ljekarničko-kozmetičkog laboratorija *Alga* Sušak nisu sasvim razjašnjene, no on vjerojatno koincidira s odobrenjem Savjeta za narodno zdravlje za proizvodnju *Alge za masažu* Nevi Zagreb iz 1952. godine. Neva, a od 1978. i Pliva, proizvodile su *Algu za masažu* do sredine 1980-ih godina.

Tvorci *Alge* na svojim su proizvodima uvijek isticali da su proizvedeni u Sušaku. Uz autentične i prvi put izložene fotografije te brojnu *Alginu* ambalažu i reklamne materijale koji datiraju iz 1920-ih i 1930-ih godina, na izložbi su se mogli vidjeti predmeti koji svjedoče o životu u Sušaku koji je, kao i *Alga*, u međuraću živio svoje zlatne godine. Sušak se počinje razvijati kao samostalan pogranični i lučki grad u sklopu Kraljevine SHS (i kasnije Jugoslavije) nakon potpisivanja Rimskog sporazuma 1924. i priznanja luke Baross Rapalskim ugovorom te uskoro postaje jedan od najuređenijih gradova u državi, a broj stanovnika se udvostručuje. Kako bi se dočarao duh vremena u kojemu *Alga* doživljava najveći uspjeh, građanski je život u Sušaku prikazan unutar više podtema: *Općina i grad Sušak*, *Štedionice*, *Promet*, *Industrija*, *Zdravstvo*, *Školstvo*, *Slobodno vrijeme*, *Sport*, *Turizam*, *Luksuzno stanovanje*, *Parkovi*.

Podteme su objedinjene uvećanom kartom Sušaka izrađenom prema regulacijskom planu iz 1931. godine na kojoj su istaknute najvažnije građevine i numeracijom povezane s legendama i izloženim predmetima. Uz primjere veelebnе industrijske djelatnosti – svjetski poznate Tvornice papira Smith & Meynier ili Prve jugoslavenske tvornice ukočenog drva, izložene su i sitnice iz svakodnevnog života Sušačana – novac, dionice bankarskih kuća, zrakoplovne karte sušačkog avioprijevoznika i letci parobrodarskih društava, fotografije utakmica i sokolskih sletova na novom stadionu, školski izvještaji, putovnice. Izdvojena su neka od modernih arhitektonskih zdanja nastalih u tom vremenu, koja i danas oblikuju sušački identitet, kao i ona kojih više nema, a zazivaju zanimljivu povijest toga nekadašnjeg grada. Među ostalim, prikazana je izgradnja Hrvatskoga kulturnog doma u Sušaku, jedan od kapitalnih državnih projekata tog vremena, uprizoren idejnim skicama arhitekta Josipa Pičmana te fotografijama i rijetkom filmskom snimkom izgradnje iz fundusa Muzeja grada Rijeke. U velike i važne projekte ubraja se i izgradnja Opće banovinske bolnice, kao i uređenje hotela i kupališta, jer je Sušak, uz gospodarsko, istodobno i turističko središte sjevernog Jadrana. Ozračje upotpunjavaju taktovi pjesama Vlahe Paljetka, popularnoga hrvatskog šansonijera i skladatelja, objavljene između 1928. i 1936., među kojima i evergreeni *Marijana* i *Adio, Mare*.

Kako bi se tema približila široj javnosti, organizirana su stručna vodstva za građane i edukativne radionice za djecu i odrasle koje su se održavale u posebno uređenom prostoru, unutar cjeline u kojoj se govori o Palači *Alga* i njezinu laboratoriju, a vodile su ih autorice izložbe i muzejska pedagoginja. Tako su se posjetitelji za vrijeme trajanja izložbe mogli okušati u proizvodnom procesu jedne ljekarničke ili kozmetičke robne marke, od ideje do proizvoda spremnog za isporuku, te u izradi ljekovite masažne pločice od prirodnih sastojaka koje je sadržavala i *Alga za masažu*. U osmišljavanju vlastite robne marke okušali su se učenici i studenti koji su, po uzoru na Budaka i Kezelea, imali zadatak osmisliti proizvod i njegov vizualni identitet, oslikati ambalažu i etiketu, pomiješati vodu s jestivim bojama kako bi dobili jedinstvenu nijansu tekućine, napuniti bočicu dobivenom tekućinom koristeći se dječjim laboratorijskim setom i, naposljetku, upakirati gotov proizvod u pripadajuću ambalažu. Cilj je bio potaknuti kreativnost i razmišljanje „izvan okvira“ te upozoriti na moć dobrog vizualnog identiteta i sveprisutnost reklama. U suradnji s udrugom Eterico provedena je radionica u trajanju od sat vremena, na kojoj su odrasli izrađivali „prave“ ljekovite pločice protiv boli, uz edukaciju o eteričnim uljima.

Izložbu prati i bogato opremljen katalog, deplijan te uručak na engleskom jeziku. Autori izložbe i popratnog kataloga su Marin Pintur iz JGL Muzeja farmacije te Kristina Pandža i Rafaela Ban iz Muzeja grada Rijeke, a vizualni identitet i grafičko oblikovanje potpisuje Veronika Uravić Čolak (Reedesign Studio). Izložba je realizirana uz

novčanu potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke.

LITERATURA

1. Pintur, Marin, Kristina Pandža, Rafaela Ban. *Alga – čuvaj vašeg zdravlja*. Rijeka: Muzej grada Rijeke i JGL Muzeja farmacije, 2023.
2. Trkulja, Milica, Nada Sabljčić. *Reklama u Rijeci 1890. – 1940.* Rijeka: Muzej grada Rijeke, 2008.
3. Lozzi Barković, Julija. *Međuratna arhitektura Rijeke i Sušaka*. Rijeka: Naklada Val, 2015.

Primljeno: 26. lipnja 2023.

THE EXHIBITION *ALGA SUŠAK – YOUR HEALTH PROTECTOR* IN RIJEKA MUNICIPAL MUSEUM

At the exhibition *Alga Sušak – Your Health Protector* mounted by Rijeka Municipal Museum and JGL Pharmacy Museum, the visitors were introduced to the Alga Pharmaceutical and Cosmetic Laboratory, a highly successful firm that operated in the inter-war years in Sušak, then an independent city and the most important port of the Kingdom of Yugoslavia, now one of the districts of Rijeka.

The pharmaceutical and cosmetic laboratory Alga was founded in 1926 by magister of pharmacy Dinko Budak and his younger colleague Vladimir Kezele, the two of them having been employed in the Rijeka pharmacy *Indeficenter*.

Alga was both the name of the firm and that of its best known product, a miraculous preparation for massage with numerous applications that Budak dreamed up at the beginning of the 20th century, and which at that time enjoyed great popularity and won prizes at industrial exhibitions in Genoa, Paris and London. It is true that Budak and Kezele were excellent pharmacists, but what picked them out from the competition and to which Alga owed its popularity was their outstanding feeling for advertising.

Shown in the exhibition, along with numerous items of Alga packaging and advertising materials dating from the 1920s and 1930s, were objects that tell of life in Sušak that, like Alga, had its golden years in the interwar period.

sl.9. Sušak – Radičeva ulica (Nova tržnica), S. Rovešnjak, 1925., razglednica, Vladimir Smešny

sl.10. Radionica *Od ideje do proizvoda*, Muzej grada Rijeke